

CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA SECTORULUI ECONOMIC PUBLIC ON REPUBLICA MOLDOVA

“Condiția civilizației statu-
lui
este civilizația economică”

Andrei BLANOVSCI,
doctor on economie, conferențiar universitar

SUMMARY

Articles designated for examination of problems of construction, affirmation and causes of growing of public sector in countries with market economy. A special attention is paid to the evolution of the public sector in the Republic of Moldova.

Originea și cauzele dezvoltării sectorului public. Economia contemporană este o economie de piață mixtă. On componența ei funcționează și se influențează reciproc două sectoare economice principale: unul public și altul privat.

On cadrul acestei forme de activitate economică piața determină alocarea resurselor materiale și financiare, volumul producției, nivelul prețurilor, satisfacerea cererii consumatorilor ș.a. Statul, la rândul său, coordonează întreaga activitate economică prin elaborarea și aplicarea legislației necesare, a programelor privind domeniul fiscalității, cheltuielilor bugetare,

reglementărilor monetare, măsurilor de asigurare socială ș.a.

O astfel de situație onșă, este caracteristică țărilor cu economie de piață doar la etapa contemporană. De-a lungul timpului activitatea economică s-a aflat, pe de o parte, sub tutela și on serviciul monarhilor, pe de alta, adepții liberalismului economic clasic negau implicarea puterii publice on probleme de ordin economic. On asemenea condiții lipsa pluralismul formelor de proprietate, și respectiv, a celor de activitate economică.

Datorită acestui fapt, sectorul public a apărut și s-a afirmat on țările cu economie de piață relativ târziu, la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul seco-

lului XX. În aceste țări el s-a dezvoltat puternic după criza economică dintre anii 1929-1933 și sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

În accepțiunea specialiștilor din domeniu, sectorul public reprezintă totalitatea întreprinderilor producătoare de bunuri materiale și organizațiilor prestatoare de servicii populației care activează pe baza proprietății de stat.

Extinderea sectorului public a fost cauzată de numeroși factori printre care:

- remediarea eșecurilor pieței și realizarea măsurilor de stabilizare macroeconomică;
- implementarea descoperirilor progresului tehnico-științific în practica întregii economii naționale;
- redistribuirea venitului național în favoarea unor categorii de indivizi cu nivel de trai scăzut;
- crearea locurilor de muncă în scopul reducerii șomajului;
- creșterea cheltuielilor statului, legate de satisfacerea nevoilor colectivității în ansamblu.

Ca urmare, rolul sectorului public sporește în continuu. În țările industriale avansate ponderea cheltuielilor publice în produsul intern brut constituie în prezent 40-50 la sută.

Particularitățile constituirii sectorului public în Republica Moldova. Sectorul public al țării noastre are o vârstă de circa 16 ani. O astfel de situație se explică prin faptul că, peste 60 de ani, când Republica Moldova s-a aflat în componența fostei URSS, aici au funcționat două sectoare economice: sectorul de stat cu o pondere de 80-90 la sută și sectorul cooperatist-colhoznic, căruii îi reveneau 10-20 la

sută. Întrucât sectorul cooperatist-colhoznic era supus unui strict control centralizat din partea statului, se poate afirma că întreaga economie națională era o economie totalitară, dirijată centralizat prin metode administrative. Întreprinderile din ambele sectoare nu dispuneau de proprie inițiativă, iar elementele de democrație, declarate în statutele colhozurilor, aveau un caracter formal.

Odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, a proclamării independenței și suveranității Republicii Moldova, situația s-a schimbat radical. Au fost inițiate și realizate treptat transformări cu caracter de tranziție la o altă formă de organizare și activitate economică – cea bazată pe principiile economiei de piață.

Se știe că problema-cheie a tuturor transformărilor economice și sociale o constituie înlocuirea sistemului relațiilor de producție existent cu unul adecvat noilor cerințe. Această problemă-cheie urma să fie rezolvată și în Republica Moldova.

În sistemul relațiilor de producție locul central îl ocupă relațiile de proprietate. Ținând cont de aceasta, conducerea „tânărului” stat moldovenesc a pus chiar de la bun început pe primul plan problema reformării proprietății, care a fost și continuă să fie soluționată prin deetimizarea și privatizarea mijloacelor de producție.

Însă, lipsa pe moment a unei programe strategice de reformare a economiei naționale, a codului de legi riguros și bine precizat, precum și a unei guvernări care ar distribui echitabil averea, acumulată prin munca mai multor generații, între cetățeni a

provocat consecințe negative.

Deetatizarea și privatizarea au multe cazuri, au parcurs haotic, cu tot felul de greșeli și neajunsuri, uneori intenționate. O bună parte a patrimoniului țării, creat prin muncă de generații, a fost furată, distrusă sau irosită. Majoritatea bonurilor patrimoniale, transformate ulterior în acțiuni, și-au pierdut valoarea inițială. Cotele de pământ a multor țărani au fost din start divizate în 3-4 parcele, plasate la mari distanțe una de alta, ceea ce împiedică consolidarea terenurilor agricole pentru prelucrarea lor mecanizată.

Oricum ar fi proprietatea socialistă a fost înlocuită cu proprietatea privată și cea publică. Majoritatea cetățenilor Republicii Moldova a devenit pro-

la 655,7 mii în 2005. Suprafața terenurilor atribuite în proprietate privată s-a mărit corespunzător de la 224,9 mii ha la 862,6 mii ha, în mediu revenind 1,32 ha de persoană.¹

Reformarea proprietății socialiste s-a soldat cu constituirea noilor forme de

	1995	1997	1999	2000	2001	2002	2003
Produsul intern brut	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
din care:							
Publică	30,0	28,4	24,7	25,0	24,0	29,5	30,3
Privată	56,3	53,3	56,4	59,6	57,0	50,7	51,2
Mixtă (publică și privată)	9,5	10,9	8,9	4,9	5,4	6,2	4,4
a întreprinderilor mixte și străine	4,2	7,4	10,0	10,5	13,6	13,6	14,1

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2005, p.257

Conform datelor statistice incluse în tabelul 1 ponderea proprietății publice, respectiv a sectorului economic public, diminuează de an la an și constituie circa 30 la sută. Ponderea sectorului privat în comparație cu anul 1997 s-a redus

prietari reali, fie prin destatalizarea întreprinderilor industriale, de construcții, transport, comerț și constituire a diverselor societăți pe acțiuni, fie prin privatizarea fondului locativ de stat în contul bonurilor patrimoniale sau cu plată, fie prin atribuirea țăranilor a sectoarelor de pământ în contul cotelor de teren echivalent și cotelor valorice.

Ca urmare, în industrie numărul societăților pe acțiuni a crescut în 1997 de la 1266 la 2567 sau de 2 ori, iar numărul acționarilor în 2004 a alcătuit 126 de mii. Numărul locuințelor privatizate s-a mărit de la 90 de mii în anul 1995 la 248 mii în anul 2000; numărul persoanelor cărora li s-au atribuit cote de teren a sporit de la 36 mii în 1995

în anul 2003 cu 5 puncte și se datorează sporirii ponderii întreprinderilor bazate pe proprietatea mixtă și străină, (de la 4,2% în 1997 la 14,1% în 2003 sau de 3,3 ori). Totuși, compararea datelor analizate confirmă, că proprietatea

privată on diferite forme de manifestare a devenit predominantă on economia de tranziție a Republicii Moldova.

E de notat on confirmare ca proprietatea publică se subdivizează on proprietate de stat și proprietate municipală.

Din proprietatea de stat fac parte bunurile ce aparțin Republicii Moldova ca stat, cu drept de posesie, de folosință și de administrare.

Proprietatea municipală se con-

stituie din averea organelor puterii și administrării formațiunii administrativ-teritoriale, din mijloacele bugetului local, fondul locativ, oncăperile cu altă destinație decât cea de locuit, obiectele infrastructurii și alte obiecte ce realizează nemijlocit servicii comunale către consumatori.

Concomitent cu constituirea formelor de proprietate, au avut loc schimbări și on structura populației, ocupate on diferite sectoare de activitate economică;

datele cuprinse on tabelul 2 demonstrează aceste schimbări.

Tabelul 2

Repartizarea populației ocupate pe forme de proprietate

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004 față de 1997
Total on persoane	1646	1642	1495	1515	1499	1505	1356	1316	-330 mii
în % față de anul	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
din care :									
Publică	446	424	382	348	340	339	340	339	-107 mii
în % față de anul	27,1	25,8	25,6	23,0	22,7	22,5	25,1	25,8	-
Privată	1064	1086	999	1050	1064	1077	933	896	-168
în % față de anul	64,6	66,1	66,8	69,9	71,0	71,6	68,8	68,1	-
Alte forme	136	132	114	108	95	89	83	81	-55
în % față de anul	8,3	8,1	7,6	7,1	6,3	5,9	6,1	6,1	-

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2005, p.78

Datele incluse on tabelul 2 demonstrează că numărul persoanelor ocupate on economia națională a Republicii Moldova s-a redus on 2004 on comparație cu anul 1997 cu 330 mii, (corespunzător, on sectorul public cu 107 mii și cel privat cu 168 mii).

Din 339 mii de persoane, ocupate on sectorul public, 18,7 mii activează on industrie; 9,8 mii on agricultură și

silvicultură; 181,7 mii on onvățământ, sănătate și asistență socială; 57,8 mii on administrarea publică; 15,6 mii au alte activități, (servicii colective, sociale și personale).

Repartizarea populației ocupate pe forme de proprietate și pe domenii de activitate a influențat procesul de constituire a agenților economici. On prezent, din 128,3 mii de agenți econo-

mici onregistrați on RENIM, 4,5 mii sau 3,5 la sută activează on sectorul public și 119,6 mii sau 90,5 la sută on cel privat.¹

Aportul sectorului public on soluționarea problemelor economice și sociale.

Din cei 4,5 mii de agenți economici ai sectorului public peste 1200 activează on

sfera materială de producție. On profil ramural aportul lor diferă esențial. Spre exemplu, on anul 2004 ponderea sectorului public on volumul producției industriale a constituit circa 28 la sută, a energiei electrice și termice 54 la sută și celei agricole doar 1,4 la sută.

Sporește activitatea sectorului public on prestarea serviciilor cu plată și

nonplată. Despre aceasta atestă datele cuprinse on tabelul 3.

Tabelul 3

Repartizarea volumului de servicii cu plată prestate populației
Republicii Moldova pe forme de proprietate (mln lei)

	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004 față de 1997
Volumul total	987,5	1572,8	2246,8	2767,6	3482,3	4379,3	5685,5	5,7 ori
din care :								
Publică	662	1020,2	1252,8	1435,6	1551,3	2241,4	2651,1	4 ori
Privată	139,0	243,7	496,5	611,5	830,9	944,3	1498,4	10 ori
Mixtă (publică și privată)	186,4	308,9	493,5	719,1	1100,5	1193,6	1541,7	8,2 ori
La întreprinderile mixte industriale	-	-	302,7	539,6	866,6	913,2	1194,3	-

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2005, p.487

Examinarea datelor cuprinse on tabelul 3 demonstrează că volumul serviciilor cu plată prestate populației a cunoscut o creștere considerabilă, atbăt on ansamblu pe țară, cbt și pe fiecare formă de proprietate. Cele mai sporite ritmuri de creștere au fost

onregistrate on sectorul privat (de 10 ori) și cel public (de 4 ori). Se extinde activitatea de prestare a serviciilor cu plată la întreprinderile cu capital mixt și străin.

Prezintă interes și schimbările on structura serviciilor cu plată pe forme

de proprietate. Aceste schimbări sunt reflectate on tabelul 4.

Tabelul 4

Structura serviciilor cu plată prestate populației Republicii Moldova

	1997	1999	2000	2001	2002	2004
Volumul de servicii cu plată, total (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
din care :						
Publică	67,0	64,9	56,0	44,5	51,2	46,6
Privată	14,1	15,5	22,1	23,9	21,6	26,4
Mixtă (publică și privată)	18,9	19,6	21,4	31,6	27,2	27,0
La întreprinderile mixte industriale	-	-	13,5	24,7	20,8	21,0

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2005, p.487

Cu toate că ponderea sectorului public în structura volumului de servicii cu plată s-a redus de la 67,0 la sută în anul 1997 la 46,6 la sută în 2004, iar a celui privat a sporit corespunzător de la 14,1 până la 26,4 la sută, poziția sectorului public în acest domeniu este prioritară.

În structura serviciilor prestate de către sectorul public populației cea mai semnificativă pondere revine serviciilor comunale, (circa 27 la sută),

poștei și telecomunicațiilor (24 la sută), transportului de pasageri (18 la sută), serviciilor sistemului de învățământ (8 la sută), sănătății și asistenței sociale (4 la sută).

În contextul noilor forme de proprietate analiza sectorului public impune evidențierea ponderii lui în totalul investițiilor, destinate formării capitalului fix ca bază economică a dezvoltării durabile. În cele ce urmează, prezentăm datele statistice privind investițiile în

capitalul fix pe forme de proprietate, atât în mărime absolută, cât și relativă.

Tabelul 5

	Unit.	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Investiții în capital fix, total	mlia	1202,2	1444,4	1591,8	1759,3	2315,1	2804,2	3621,7	5140,0
	% din total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
din care :									
Publică	mlia	322,0	416,5	617,2	763,1	715,2	1090,2	1254,4	1676,1
	% din total	26,8	28,8	38,8	43,4	30,9	38,9	34,7	32,6
Privată	mlia	924,6	1027,9	974,6	996,2	1600,0	1714,0	2367,3	3463,9
	% din total	77,2	71,2	61,2	56,6	69,1	61,1	65,3	67,4
Mixtă (publică și privată)	mlia	188,3	114,0	100,0	199,0	599,9	700,0	990,0	1000,0
	% din total	15,7	8,0	6,3	11,4	25,9	25,0	27,3	19,9
Statuale	mlia	9,0	23,2	49,3	93,2	219,8	145,6	179,2	497,2
	% din total	0,7	1,6	3,1	5,3	9,5	5,2	4,9	9,7
A în proprietate comună	mlia	159,3	371,7	504,1	428,4	964,1	355,6	750,9	1124,6
	% din total	13,2	25,7	31,7	24,4	41,7	12,7	20,7	21,9

Sursa: în baza datelor Anuarului Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2005, p.379

Analiza datelor cuprinse în tabelul 5 arată că volumul investițiilor sectorului public a sporit de la 322,0 mil. lei în 1997 la 1676,1 mil. lei în anul 2004, sau de 5,2 ori, iar ponderea lor în totalul investițiilor în capitalul fix de la

26,8 la sută la 32,6 la sută. Volumul și structura investițiilor sectorului public în capitalul fix sunt identice în prezent cu cele ale sectorului privat.

Cu toate că ponderea volumului total al investițiilor în capitalul fix,

raportată la produsul național net (valoarea adăugată) a sporit de la 15,6% în 1997 la 18,1% în 2004, ea este încă departe de cea optimă (25-30 la sută). Consecințele acestei situații se reflectă în nivelul insuficient al bazei tehnico-materiale de producție, lipsei de tehnologii performante și, ca rezultat, a volumului și calității nesatisfăcătoare a bunurilor economice nou create.

Totuși, sectorul public al țării noastre contribuie, pe cât este posibil, la soluționarea problemelor economice și sociale. În prezent, concomitent cu rezolvarea altor probleme, sectorul public este implicat în realizarea Programului Național „Satul moldovenesc”, care după conținut și dimensiuni are un caracter cu adevărat revoluționar. Este în plină desfășurare procesul de gazificare a satelor și orașelor, asigurarea populației cu apă potabilă, renovarea spitalelor și altor obiecte de asistență medicală, renașterea caselor de cultură, grădinițelor de copii, bibliotecilor sătești ș.a. Un capitol aparte îl constituie consolidarea terenurilor agricole și crearea stațiilor tehnologice de mașini pentru prelucrarea mecanizată a pământului.

Așadar, sectorul public al Republicii Moldova își extinde activitatea economică și socială, care se manifestă prin producerea anuală a diverselor bunuri materiale și prestare de servicii populației cu plată și nonplată în valoare de circa 5 miliarde lei.

Rolul sectorului public al țării noastre, ca și al altor țări, sporește datorită creșterii cererii la bunurile și serviciile prestate. Aceasta se manifestă, în mare măsură, prin sporirea cheltuielilor publice, care s-au majorat în anul 2004

față de anul 1997 de 2,5 ori. Raportate la produsul intern brut ele au constituit în anul 2004 circa 27 la sută. În același an, ponderea cheltuielilor publice pentru acțiuni social-culturale, a constituit în totalul cheltuielilor 50,3 la sută, învătămint – 23,4 la sută, ocrotirea sănătății – 11,7 la sută, asistență socială – 12,3 la sută, apărarea națională – 10 la sută.¹

Înainte de a oncheia articolul vom preciza două chestiuni: 1) care denumire e peste condițiile realității contemporane cea de „sector public” sau care „sector de stat”? și 2) oși confirmă existența întreprinderilor publice sau este necesară privatizarea lor totală ?

Referitor la temă, considerăm mai reușită denumirea de „sector public”, întrucât ea presupune că poporul și nu funcționarii aparatului de stat trebuie să exercite atribuțiile proprietății asupra mijloacelor de producție.

Referitor la cea de a doua întrebare menționăm ca:

Conform tezei lansate de către adepții liberalismului economic cu peste 200 de ani în urmă, că statul este un „prost gospodar”, iar particularul un „bun gospodar”. Actuala situație economică, politică și socială această problemă nu trebuie privită în mod categoric.

Practica internațională arată că multe întreprinderi de stat activează eficient, sunt destule care funcționează insuficient. În același timp, există întreprinderi particulare care merg bine și foarte bine, și de acele care activează prost, dau faliment sau apelează la împrumuturi, la stat, pentru a fi salvate. Prin urmare, nu poate exista nici o dogmă.

Problema trebuie rezolvată concret pentru fiecare caz on parte, luată decizia cea mai reușită din punct de vedere economic și social. O ontreprindere de stat rentabilă, nu trebuie privatizată.

Dar nerentabilă trebuie transformată, privatizată, ori desființată.

Cele spuse nu se referă, on să, la ontreprinderi cu caracter strategic, in-diferent de ramura economiei naționale

on care funcționează. Ontreprinderile publice care constituie baza asigurării securității economice și sociale a țării nu pot fi privatizate, chiar dacă activează cu rentabilitate neonsemnată. On caz contrar, statul riscă să-și piardă rolul de ocrotitor veridic al supușilor săi.

BIBLIOGRAFIE

1. Belli N. Tranziția mai grea decât un război. București, Editura Economică, 2000, 147 p.
2. Blanovschi A. Statul și economia. Chișinău, Tipografia A.Ș., 2005, 222 p.
3. Parlăgi A. Dicționar de administrație publică. București, Editura Politică, 2000, 270 p.
4. Samuelson P., Nordhaus W. Economie politică. București, Editura Teora, 2000, 944 p.
5. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2005, 555 p.